

Julija Barunčić Pletikosić
Hrvatski memorijalno-dokumentacijski
centar Domovinskog rata
Marulićev trg 21, Zagreb
julija.baruncic@centardomovinskograta.hr

Prethodno priopćenje
(primljeno 6. 10. 2019.)
UDK 726(497.526)“1991/1995“
272(497.526)“1991/1995“

PREGLED STRADANJA SAKRALNE ARHITEKTURE KATOLIČKE CRKVE U GOSPIĆKO-SENJSKOJ BISKUPIJI U VRIJEME DOMOVINSKOG RATA

Sakralna arhitektura Katoličke crkve u Domovinskom je ratu pretrpjela brojna oštećenja i bila je izložena teškim i sustavnim razaranjima, osobito na okupiranim područjima Republike Hrvatske. Sakralna arhitektura na području Like, odnosno na području Gospićko-senjske biskupije prema današnjem teritorijalno-administrativnom ustroju Katoličke crkve u Hrvatskoj, također je u tom razdoblju trpjela teške posljedice velikosrpske agresije, o čemu svjedoči velik broj lakše ili teže oštećenih sakralnih objekata. Radom se daje pregled stradanja i razaranja sakralne arhitekture Katoličke crkve na području Like i donose se podatci o vremenu, načinu i razmjerima razaranja crkvenih građevina i spomenika.

Ključne riječi: Domovinski rat, Lika, Katolička crkva, Gospićko-senjska biskupija, razaranja

Uvod

Područje Like tijekom Domovinskog rata, kao jedno od područja na kojima je i započela oružana pobuna dijela srpskog stanovništva u Hrvatskoj, pretrpjelo je teška ljudska i materijalna stradanja i progone svoga stanovništva, a na meti agresora često su se nalazile sakralne građevine Katoličke crkve. To nije bio slučaj samo na području Like, već na čitavom prostoru Republike Hrvatske (RH) koji je bio zahvaćen ratnim djelovanjima, osobito na okupiranom području. O tome svjedoče

brojke od gotovo četiri stotine potpuno, teško ili lakše oštećenih crkava i svetišta, od gotovo dvije stotine potpuno, teško ili lakše oštećenih kapel(ic)a i crkvice, više od četrdeset oštećenih ili potpuno razorenih samostana, te mnoštvo oštećenih i obeščašćenih grobalja, križeva na otvorenom ili drugih sakralnih spomenika Katoličke crkve u RH. (BARUNČIĆ PLETIKOSIĆ 2017.)

Treba svakako napomenuti da je razorena i oštećena sakralna arhitektura (katoličke ali i drugih vjerskih zajednica, iako su u najvećem broju bili oštećeni objekti Katoličke crkve) samo dio ukupne oštećene i razorene kulturne baštine u Hrvatskoj tijekom rata. Pojam kulturne baštine podrazumijeva da ona može biti materijalna i nematerijalna, te da se definira kao zajedničko bogatstvo čovječanstva u njegovoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta. Kulturnu baštinu čine pokretna i nepokretna kulturna dobra od umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkoga i znanstvenog značenja.¹ Danas važeći *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* prepoznaje i štiti nepokretnu, pokretnu, materijalnu i nematerijalnu baštinu koja ima status kulturnog dobra, odnosno preventivno zaštićenog dobra, a radi posebnog interesa za Republiku Hrvatsku, u skladu s navedenim Zakonom (članak 2.), ista uživaju osobitu zaštitu države.² No, u vrijeme Domovinskog rata (i poslije rata, do 1999.) ovakva terminologija i navedeni Zakon nisu bili u upotrebi, već se umjesto termina „nepokretno kulturno dobro“ koristio izraz „spomenik kulture“, na temelju starog Zakona o zaštiti spomenika kulture iz 1967. godine.³ I danas se taj termin nalazi ponegdje u upotrebi, no uglavnom kao kolokvijalni naziv za materijalnu/nematerijalnu baštinu koja nema status kulturnog dobra ili preventivno zaštićenog dobra pa u skladu s time ne uživa skrb države, već je ta skrb prepuštena jedinicama lokalne i regionalne samouprave. Velik broj sakralnih građevina (crkava, kapelica) danas se nalazi na popisu nepokretnih kulturnih dobara Ministarstva kulture, a u vrijeme neposredno nakon Domovinskog rata i oslobađanja dotad okupiranih područja, kada je bilo moguće pristupiti svim kulturnim dobrima, odnosno sakralnim građevinama, Ministarstvo kulture izradilo je popis ratnih šteta na nepokretnim spomenicima kulture (prema

1 Ministarstvo kulture, dostupno na: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6>

2 <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> (pristup ostvaren 23. 6. 2019.)

3 *Narodne novine* 7/67.

tadašnjem nazivlju), među njima i spomenicima sakralne arhitekture (završno izvješće toga popisa napravljeno je 1999. godine).⁴

Kad se govori o stradanjima sakralne arhitekture na području Like, budući da je riječ o objektima i spomenicima Katoličke crkve (u najvećoj mjeri), u prikazu stradanja vodila sam se današnjom administrativno-teritorijalnom podjelom Katoličke crkve u Hrvatskoj, a radi bolje preglednosti, oštećeni i razoreni objekti navedeni su i opisani po dekanatima Gospičko-senjske biskupije.⁵ Ta je biskupija u vrijeme Domovinskog rata bila dio Riječko-senjske nadbiskupije, a uspostavljena je odlukom pape Ivana Pavla II. u svibnju 2000., kada je Riječko-senjska nadbiskupija podijeljena na dvije crkvene jedinice: Riječku nadbiskupiju i Gospičko-senjsku biskupiju. Biskupija je danas podijeljena na 6 dekanata, no iz razloga što se na području koje obuhvaća Senjski dekanat nisu nalazile župe i mjesta koja su u vrijeme Domovinskog rata bila zahvaćena ratnim zbivanjima, taj dekanat odnosno župe koje mu pripadaju neće biti navedene u tekstu.

Podatci koji se navode uz svaki pojedini objekt odnose se na vrijeme i način te razmjere stradanja. S tim u vezi, treba naglasiti da izvori i podaci zbog nekoliko razloga nisu jednako precizni ili opširni za svaki navedeni objekt. Prije svega jer nisu sve župe i mjesta bila pod srpskom okupacijom tijekom razdoblja 1991. – 1995., a od onih koja su bila okupirana nisu sva u isto vrijeme oslobođena, odnosno nije se svakom od razorenih i okupiranih mjesta i župa, odnosno sakralnih objekata u njima moglo pristupiti i procijeniti ratne štete odmah nakon vojnog oslobađanja, pa su tako i podaci o nekim stradalim objektima bili u vrijeme stradanja teže ili tek naknadno dostupni. S druge strane, općenito, ne samo na području Like, često su izvješća o stanju samih katoličkih objekata davali sami mještani koji su među zadnjima otišli kao prognanici uslijed snažnih ratnih djelovanja iz svojih mjesta, ili župnici i svećenici koji su bivali prognani iz svojih župa, pa je i o njihovim svjedočanstvima i stanju u kojem su oni, primjerice, ostavljali svoje domove i župe, ovisila količina i točnost podataka o stradalim crkvenim objektima. Također, evidencije o stradalim crkvenim objektima u vrijeme naj snažnije agresije na Hrvatsku u drugoj polovici 1991., vodila je službeno i Katolička crkva, odnosno na zasjedanjima hrvatskih biskupa u okviru Hrvatske biskupske konferencije u navedenom razdoblju podastirani su bili podaci o trenutnim stradanjima i formirana su izvješća s brojem stradalih objekata, načinom i vremenom

4 Hrvatski državni arhiv (HDA) – 1640 - 2.2., „Izvješće o popisu i procjeni ratne štete na nepokretnim spomenicima kulture“, Zagreb, listopad 1999.

5 Prema *Shematizmu Gospičko-senjske biskupije*, Gospić, 2013.

stradavanja, a te brojke redovito su objavljivane u *Službenim vijestima Hrvatske biskupske konferencije*, kao i u drugom, vjerskom i dnevnom tisku u Hrvatskoj.⁶ No, iz netom navedenih razloga, ni njihova tada aktualna izvješća nisu mogla u to vrijeme biti potpuno precizna i do kraja provjerena. Stoga je završni posao popisivanja svih ratom stradalih i oštećenih objekata, odnosno spomenika kulture obavila Uprava za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, koja danas raspoložuje službenim podacima s brojem i opisom stradalih objekata Katoličke crkve u Domovinskom ratu, kao što je prethodno već navedeno.

Podatci navedeni u radu temelje se na svim navedenim izvorima, kao i na podacima koji su objavljeni u monografiji *Ranjena crkva u Hrvatskoj*,⁷ no treba naglasiti da je ta knjiga objavljena već 1996., dakle neposredno nakon završetka Domovinskog rata, zbog čega se u njoj ne daje uvijek cjelovita slika stanja na dotad ratom zahvaćenim i okupiranim područjima, niti do kraja precizni i provjereni, odnosno dokumentima ili osobnim svjedočanstvima potkrijepljeni dokazi o načinu i vremenu stradavanja svake navedene crkvene građevine. Također, najveći broj vrijednih podataka o razorenim i oštećenim crkvenim objektima na području Like, odnosno Gospićko-senjske biskupije preuzet je od biskupa Mile Bogovića, biskupa u miru, odnosno njegova rada „Razoreni i spaljeni crkveni objekti u Riječko-senjskoj nadbiskupiji“ koji je objavljen u *Riječkom teološkom časopisu* (1993.). Isto tako, velik dio izvornog arhivskog gradiva srpske provenijencije, koji je pohranjen u Hrvatskom memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata u Zagrebu, sadrži podatke o srušenim i razorenim objektima Katoličke crkve, uglavnom na okupiranim područjima, gdje se u većem broju dokumenata navode čak i vrlo precizni podaci o tome kada je i gdje koja crkva oštećena, granatirana ili srušena, te ponegdje čak i podaci o tome koji su pripadnici ili koje paravojne skupine sudjelovale u rušenju (najčešće miniranju) pojedine crkve. Ni područje Like nije iznimka u tom smislu, iako je najveći broj crkvenih građevina na tom području stradao u izravnim ratnim djelovanjima u jesen i zimu 1991. godine.

6 Podatke o broju stradalih objekata Katoličke crkve redovito je u to vrijeme donosio *Glas Koncila*, ali i neka druga glasila Katoličke crkve na „nižim“ razinama, poput *Službenog vjesnika Zagrebačke nadbiskupije*, te hrvatski dnevni tisak (*Večernji list*, *Vjesnik*, *Slobodna Dalmacija*, *Glas Slavonije*) i lokalni dnevni, odnosno tjedni tisak.

7 *Ranjena crkva u Hrvatskoj*. 1996. ILIJA ŽIVKOVIĆ (ur.) Zagreb: Hrvatski informativni centar.

Pregled stradanja sakralne arhitekture Katoličke crkve na području Gospićkog dekanata

Od sakralnih objekata koji se danas nalaze na području Gospićkog dekanata, tijekom Domovinskog rata oštećene su ili potpuno razorene crkve i kapelice u sljedećim župama (mjestima), navedene abecednim redom:

- u Bilaju je crkva sv. Jakova apostola teško oštećena i zapaljena 11. rujna 1991. godine. (BOGOVIĆ 1993: 133)
- u Gospiću je župna crkva Navještenja BDM teško oštećena i zapaljena u rujnu 1991. godine.⁸ (BOGOVIĆ 1993: 203)
- u Ličkom Novom je župna crkva sv. Antuna Padovanskog u nekoliko navrata tijekom rujna 1991. bila granatirana, a najteže su stradali zvonik i krovšte crkve. (BOGOVIĆ 1993: 203)
- u Ličkom Osiku crkva sv. Josipa teško je oštećena i zapaljena 1. rujna 1991., a teže je oštećen i župni dvor uz crkvu. (BOGOVIĆ 1993: 205)
- u Ličkom Ribniku župna crkva sv. apostola Petra i Pavla u nekoliko je navrata bila oštećena granatiranjem tijekom 1991. godine, a najteže su stradali zvonik i unutrašnjost crkve. (BOGOVIĆ 1993: 206)
- u Perušiću je tijekom jeseni 1991. lakše oštećena (krovšte) župna crkva Uzvišenja sv. Križa⁹, a od posljedica granatiranja oštećena je bila i crkva sv. Roka krajem 1991. godine.¹⁰
- u Trnovcu je prilikom granatiranja u studenom 1991. teško oštećena župna crkva sv. Nikole biskupa. (BOGOVIĆ 1993: 211)

Sveukupno, na području današnjeg Gospićkog dekanata, prema dostupnim izvorima, teško je oštećeno 6 crkava, a lakše su bile oštećene 2 crkve.

Pregled stradanja sakralne arhitekture Katoličke crkve na području Ogulinskog dekanata

Od sakralnih objekata koji se danas nalaze na području Ogulinskog dekanata, tijekom Domovinskog rata oštećene su ili potpuno razorene crkve i kapelice u sljedećim župama (mjestima), navedene abecednim redom:

8 Ratna stradanja župa Gospićkog dekanata. 1991. *Glas Koncila*, godište XXX, br. 45 (909), 9.

9 *Ranjena crkva u Hrvatskoj*. 1996. ILIJA ŽIVKOVIĆ (ur.) Zagreb: Hrvatski informativni centar, 208.

10 Ibid.

- u Cerovniku je tijekom jeseni 1991. lakše oštećena crkvice Presvetog Srca Isusova. (BOGOVIĆ 1993: 212)
- u Modrušu je crkva Presvetog Trojstva pogođena granatom i lakše oštećena u prosincu 1991. godine. (BOGOVIĆ 1993: 134)
- u Plaškom je župna crkva sv. Ane oštećena u nekoliko navrata i opustošena tijekom rata.¹¹ (BOGOVIĆ 1993: 212)
- u Saborskom je crkva sv. Ivana Nepomuka miniranjem do temelja razorena krajem 1991., (BOGOVIĆ 1993: 134.; 213) a prvi put je bila pogođena granatama i oštećena već u kolovozu 1991. godine.¹²
- i kapela sv. Marije od Rožarija na groblju u Saborskom razorena je i potpuno uništena u studenom 1991. godine. (BOGOVIĆ 1993: 134)¹³

Sveukupno, na području današnjeg Ogulinskog dekanata, prema dostupnim izvorima, potpuno su razorene jedna crkva i jedna kapelica, a lakše su oštećene 3 crkve.

Pregled stradanja sakralne arhitekture Katoličke crkve na području Otočkog dekanata

Od sakralnih objekata koji se danas nalaze na području Otočkog dekanata, tijekom Domovinskog rata oštećene su ili potpuno razorene crkve i kapelice u sljedećim župama (mjestima), navedene abecednim redom:

- u Brlogu je župna crkva Pohoda BDM u više navrata bila oštećena, a 24. rujna 1991. zapaljena je i do temelja razorena,¹⁴ (BOGOVIĆ 1993: 135) o čemu svjedoče i dokumenti srpske provenijencije, koji su pohranjeni u Hrvatskom memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata u Zagrebu. Tako je u izvješću tadašnje „Stanice javne bezbednosti Korenica MUP-a SAO Krajine“ od 24. rujna 1991. zapisano, između ostaloga, da je „dana 24. 09. 1991. godine u mestu Drenov Klanac realizirana akcija proterivanja i čišćenja mupovaca sa katoličke crkve [misli se na crkvu u Brlogu] u pomenutom mestu, a koja je bila pod njihovom kontrolom od 23. 09. 1991. do danas. (...) Navedena akci-

11 Ibid., 212.

12 Samo nas je Bog sačuvao. 1991. *Glas Koncila*, godište XXX, 18. 8. b. 33 (897), 9.

13 *Ranjena crkva u Hrvatskoj*. 1996. ILIJA ŽIVKOVIĆ (ur.) Zagreb: Hrvatski informativni centar, 213.; *Katoličke crkve i dalje stradavaju*. 1991. *Glas Koncila*, godište XXX, br. 47 (911), 24. 11., 9.

14 *Ranjena crkva u Hrvatskoj*. 1996. ILIJA ŽIVKOVIĆ (ur.) Zagreb: Hrvatski informativni centar, 214.

ja izvedena je u 10.00 sati od strane voda za specijalne namene pod vodstvom kap. Baklajića.

- prilikom čišćenja na pomenutu crkvu ispaljeno je sedam projektila iz beztrznog topa, a otvorena je vatra iz streljačkog naoružanja. Nakon izvedene akcije crkva je ostala goreti, a sa sigurnošću se tvrdi da je izginulo 5-6 mupovaca.¹⁵ Crkva, prema današnjim saznanjima, nije bila uporište pripadnika hrvatske policije, kako se sugerira u dokumentu.
- u Čanku je župna crkva Blažene Djevice Marije od sv. Krunice 11. prosinca 1991. do temelja razorena miniranjem, a župni dvor je zapaljen. (BOGOVIĆ 1993: 214)
- u Dabru je crkva sv. Mihovila arkanđela teže oštećena tijekom 1991. godine.¹⁶
- u Kuterevu je crkva Blažene Djevice Marije Karmelske oštećena sredinom listopada 1991. godine.¹⁷
- u Letincu je crkva sv. Antuna Padovanskog lakše oštećena u studenom 1991. godine.¹⁸
- u Otočcu je župna crkva Presvetog Trojstva teže oštećena u rujnu 1991. godine od posljedica granatiranja. (BOGOVIĆ 1993: 215)
- u Prozoru je župna crkva Uzvišenja sv. Križa bila oštećena u nekoliko navrata od posljedica granatiranja krajem 1991. godine. (BOGOVIĆ 1993: 215)
- u Ramljanima je župna crkva sv. Mihovila Arkanđela lakše oštećena krajem 1991. godine.¹⁹
- župna crkva sv. Ilije u Sincu pogođena je 18. rujna 1991. kazetnom bombom (najteže su stradali kor i orgulje), a stradala je i u prosincu 1991. od gelera granata pri čemu joj je oštećeno pročelje. (BOGOVIĆ 1993: 215)
- u Švici je župna crkva sv. Ivana Krstitelja teško oštećena 15. rujna 1991. godine. (BOGOVIĆ 1993: 215)

Sveukupno, na području današnjeg Otočkog dekanata, prema dostupnim izvorima, potpuno su razorene 2 crkve, teže je oštećeno 5 crkava, a lakše su oštećene 3 crkve.

15 HMDCDR, Paradržavne i paravojne postrojbe na okupiranom teritoriju RH, kut. 285.

16 Ibid., , 135., ali se ne navode datum i način na koji je crkva oštećena.

17 Oštećeno 214 katoličkih crkava. 1991. *Glas Koncila*, godište XXX, br. 43 (907), 27. 10., 9.

18 Ibid.

19 *Ranjena crkva u Hrvatskoj*. 1996. ILIJA ŽIVKOVIĆ (ur.) Zagreb: Hrvatski informativni centar, 215.

Pregled stradanja sakralne arhitekture Katoličke crkve na području Slunjskog dekanata

Od sakralnih objekata koji se danas nalaze na području Slunjskog dekanata, tijekom Domovinskog rata oštećene su ili potpuno razorene crkve i kapelice u sljedećim župama (mjestima), navedene abecednim redom:

- u Cetingradu je crkva Uznesenja BDM oštećena u granatiranju u listopadu 1991., potom zapaljena u studenom iste godine, a 1. prosinca 1991. minirana je i do kraja razorena. (BOGOVIĆ 1993: 216)
- u Cvitoviću je crkva sv. Nikole Blaženoga teško oštećena u jesen 1991., a u ožujku 1992. je zapaljena. (BOGOVIĆ 1993: 216)
- i crkvice sv. Valentina u Cvitoviću oštećena je u granatiranju u studenom 1991. godine. (BOGOVIĆ 1993: 216)
- u Drežničkom Selištu (župa Drežnik Grad) crkva Marije Pomoćnice u listopadu 1991. zapaljena je i razorena gotovo do temelja. (BOGOVIĆ 1993: 218; MIJATOVIĆ, BOGOVIĆ 2000: 123-130.)
- u Drežnik Gradu župna crkva sv. Antuna Padovanskog i župni stan teško su oštećeni u jesen 1991. godine. (BOGOVIĆ 1993: 218; MIJATOVIĆ, BOGOVIĆ 2000: 123-130.)
- u Hrvatskom Blagaju župna crkva Sv. Duha zapaljena je i razorena krajem listopada 1991. godine. (BOGOVIĆ 1993: 220)
- kapelica sv. Ane u Pavlovcu (župa Hrvatski Blagaj) potpuno je razorena u jesen 1991. godine. (BOGOVIĆ 1993: 220)
- u Lađevcu je kapela Majke Božje Kraljice Svijeta teško oštećena i zapaljena krajem 1991. godine. (BOGOVIĆ 1993: 218)
- župna crkva sv. Jurja Mučenika u Lađevcu oštećena je u nekoliko navrata tijekom 1991., a u proljeće 1992. zapaljena je. (BOGOVIĆ 1993: 218)
- u Rakovici je župna crkva sv. Jelene Križarice teško oštećena i zapaljena krajem listopada 1991. godine. (BOGOVIĆ 1993: 221)
- u Slunju je crkva Presvetoga Trojstva zapaljena i uništena 30. studenoga 1991. godine. (BOGOVIĆ 1993: 222)
- i grobljanska kapelica sv. Magdalene u Slunju devastirana je, a groblje razrušeno i oskvrnjeno.²⁰

20 *Ranjena crkva u Hrvatskoj*. 1996. ILIJA ŽIVKOVIĆ (ur.) Zagreb: Hrvatski informativni centar, 223., no ne navodi se datum stradanja crkve i groblja.

- u Vagancu je župna crkva Uzvišenja sv. Križa zapaljena i razorena u listopadu 1991. godine.²¹ (BOGOVIĆ 1993: 224)
- u Zavalju²² je župna crkva sv. Franje Asiškoga zapaljena i potpuno razorena u studenom 1994. godine.²³
- crkvice sv. Križa u Zavalju je zapaljena početkom studenoga 1994. godine.²⁴
- u Velikom Skočaju (župa Zavalje) crkva BDM Lurdske zapaljena je početkom studenoga 1994. godine.²⁵

Sveukupno, na području današnjeg Slunjskog dekanata, prema dostupnim izvorima, potpuno je razoreno 11 crkava i kapelica, teže su oštećene 3, a lakše 2 crkve.

Pregled stradanja sakralne arhitekture Katoličke crkve na području Udbinskog dekanata

Od sakralnih objekata koji se danas nalaze na području Udbinskog dekanata, tijekom Domovinskog rata oštećene su ili potpuno razorene crkve i kapelice u sljedećim župama (mjestima), navedene abecednim redom:

- u Gračacu je župna crkva sv. Jurja Mučenika lakše oštećena tijekom rata.²⁶
- u Prijeboju (župa Korenica) je crkva sv. Jurja (koja je bila oštećena još u Drugom svjetskom ratu) dodatno oštećena u jesen 1991. kada je srušen zid glavnog pročelja.²⁷
- župna crkva sv. Mihovila Arkandžela u Lovincu najprije je oštećena, a zatim 24. rujna 1991. zapaljena i razorena. (BOGOVIĆ 1993: 207)

21 Svakog dana stradaju prosječno dvije crkve. 1991. *Glas Koncila*, godište XXX, br. 42 (906), 20. 10., 9.

22 Prema crkveno-administrativnoj podjeli Zavalje pripada Gospićko-senjskoj biskupiji, zato je uvršteno u ovaj popis, iako teritorijalno pripada Bosni i Hercegovini.

23 *Ranjena crkva u Hrvatskoj*. 1996. ILIJA ŽIVKOVIĆ (ur.) Zagreb: Hrvatski informativni centar, 224.

24 Ibid., 224.

25 Ibid.

26 Ibid., 202., no ne navodi se točan datum kada je crkva oštećena; a Mile Bogović navodi je u svom popisu oštećenih crkvenih objekata (Vidi BOGOVIĆ 1993), no također ne navodi preciznije podatke kada je i kako crkva stradala.

27 *Ranjena crkva u Hrvatskoj*. 1996. ILIJA ŽIVKOVIĆ (ur.) Zagreb: Hrvatski informativni centar, 220.

- u Cvituši (župa Lovinac) crkvice sv. Antuna Padovanskog teže je oštećena u rujnu 1991. godine.²⁸
- u Vraniku (župa Lovinac) crkvice sv. Franje Asiškoga miniranjem je gotovo do temelja razorena u jesen 1991. godine.²⁹
- u Smoljancu (župa Plitvice) je drvena grobljanska kapela sv. Ivana Krstitelja zapaljena krajem 1991. godine.³⁰
- u Podlapači je župna crkva sv. Jurja Mučenika teže oštećena.³¹
- u Ričicama je župna crkva sv. Marije Magdalene zapaljena i gotovo do temelja razorena u jesen 1991. godine. (BOGOVIĆ 1993: 2019)
- u Svetom Roku je župna crkva sv. Roka zapaljena i opustošena tijekom jeseni 1991. godine. (BOGOVIĆ 1993: 2019)
- kapelica Male Gospe u Ličkom Cerju (župa Sveti Rok) razorena je u rujnu 1991. godine.³²

Sveukupno, na području današnjeg Udbinskog dekanata, prema dostupnim izvorima, potpuno je razoreno 5 crkava i kapelica, teže su oštećene 4, a lakše 1 crkva.

Zaključak

Na temelju dostupnih i objedinjenih podataka koji su navedeni u radu o stradalim, lakše ili teže oštećenim te potpuno razorenim sakralnim građevinama Katoličke crkve u Hrvatskoj na području današnje Gospićko-senjske biskupije, odnosno na području Like u Domovinskom ratu, može se zaključiti da su pripadnici JNA i srpskih snaga sveukupno na tom području teško oštetili ili potpuno razorili 28 crkava, a lakše oštetili njih 10, dok su teško ili potpuno razorili 8, a lakše oštetili 2 kapelice.

28 Ibid., 208.

29 Ibid., 211.

30 Ibid., 223; MIJATOVIĆ; BOGOVIĆ 2000: 123-130.

31 *Ranjena crkva u Hrvatskoj*. 1996. ILIJA ŽIVKOVIĆ (ur.) Zagreb: Hrvatski informativni centar, 209., no ne navode se datum i način stradanja crkve, kao što ih ne navodi ni Mile Bogović, iako navodi ovu crkvu na svom popisu razorenih crkvenih objekata.

32 *Ranjena crkva u Hrvatskoj*. 1996. ILIJA ŽIVKOVIĆ (ur.) Zagreb: Hrvatski informativni centar, 210.

Tablica 1.: Prikaz stradanja sakralne arhitekture Katoličke crkve u Gospićko-senjskoj biskupiji

GOSPIĆKO-SENJSKA BISKUPIJA	POTPUNO RAZORENO	TEŠKO OŠTEĆENO	LAKŠE OŠTEĆENO
Crkve	9	19	10
Kapele	6	2	3

Kad se pogledaju brojčani podatci dobiveni istraživanjem stradanja sakralne arhitekture na području Gospićko-senjske biskupije (prema crkvenoj teritorijalno-administrativnoj podjeli Katoličke crkve u RH), brojke od 38 uglavnom potpuno ili teže, a u manjoj mjeri lakše oštećenih i razorenih crkava, te 11 teže ili lakše oštećenih crkva i kapelica, dobiva se jasnija slika o razmjerima stradanja sakralne arhitekture Katoličke crkve ne samo na području Like, već i čitave Republike Hrvatske, odnosno na onim dijelovima koji su bili na prvim linijama bojišta ili pod srpskom okupacijom do završetka rata. Iako su brojčani podatci o razorenoj sakralnoj arhitekturi navedeni za područje Gospićko-senjske biskupije samo dio ukupnih statističkih podataka o broju razorenih i oštećenih objekata Katoličke crkve u Hrvatskoj tijekom Domovinskog rata, oni vrlo zorno svjedoče i o čestom sustavnom i namjernom uništavanju vjerskih objekata i simbola od strane srpskog agresora tijekom čitavoga tog razdoblja. Sakralni spomenici, među kojima najviše crkve i kapele, razarani su kontinuirano od druge polovice 1991. godine u jeku agresije JNA i srpskih paravojskih jedinica na Hrvatsku, ali i tijekom čitavoga razdoblja srpske okupacije do 1995., jer su brojne crkve i kapele koje su već bile razrušene u ratnim djelovanjima 1991., naknadno bile minirane i rušene do temelja, što potvrđuju i dokumenti tzv. Republike Srpske Krajine, od kojih se neki citiraju i u ovom radu.

Treba također istaknuti da su svi podaci o ovoj problematici koji su mi bili dostupni, objedinjeni i uspoređeni, naravno kada je to bilo moguće i kada je za pojedini objekt postojalo više od jednoga izvora na temelju kojega se mogao donijeti zaključak o vremenu, mjestu ili načinu stradavanja pojedine crkve i kapele. Kada to nije bilo moguće, podatci su temeljeni na onim izvorima koji su mi bili dostupni, no bez obzira na njihovu brojnost, već na temelju svega prikazanoga ovaj pregled može poslužiti kao prilog istraživanju, kao i daljnjem usklađivanju podataka s ovdje objavljenim popisom, o razmjerima materijalnih stradanja Katoličke crkve na području Like i na području Gospićko-senjske biskupije u vrijeme Domovinskog rata.

Isto tako, važno je napomenuti da je tijekom Domovinskog rata bilo oštećeno i devastirano nekoliko sakralnih građevina Srpske pravoslavne crkve i drugih vjerskih zajednica u Hrvatskoj, tako i na području Like, no u radu sam temu ograničila na prikaz stradanja Katoličke crkve, ponajprije iz razloga što su u najvećoj mjeri bili oštećeni i razoreni njezini objekti, kao i zbog dostupnosti izvora na temelju kojih sam mogla napraviti ovaj pregled.

Izvori

- *Glas Koncila*, 1990. – 1995., Zagreb.
- Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar domovinskog rata – HR-HMDCDR, 2., Paradržavne i paravojne postrojbe na okupiranom teritoriju RH
- Hrvatski državni arhiv - HDA-1640.2.2, kut. 127, „Završno izvješće o popisu i procjeni ratne štete na nepokretnim spomenicima kulture“, 1991.-1999.
- *Narodne novine* 7/67.

Literatura

- BARUNČIĆ PLETIKOSIĆ, JULIJA. 2017. *Katolička crkva u Hrvatskoj i Domovinski rat 1991. – 1995.: stavovi, djelovanje, stradanja*. Zagreb: Glas Koncila – Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata.
- BOGOVIĆ, MILE. 1993. Razoreni i spaljeni crkveni objekti u Riječko-senjskoj nadbiskupiji. Riječki teološki časopis, Rijeka, 133.
- MIJATOVIĆ, ANĐELKO; BOGOVIĆ, JOSIP. 2000. *Spomenica župa Drežnik-Grada, Vaganca i Korenice*. Zagreb: Društvo za zaštitu Plitvičkih jezera.
- Ministarstvo kulture, dostupno na: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6>
- *Ranjena crkva u Hrvatskoj*. 1996. ŽIVKOVIĆ ILIJA (ur.). Zagreb: Hrvatski informativni centar.
- Zakon o zaštiti kulturnih dobara, dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara>